

EKOLOJİK GÜVENLİK: HAYATİ TEHDİT

Dr. Senem Atvur – Dr. İnan Rüma
Akdeniz Üniversitesi – İstanbul Bilgi Üniversitesi
senematvur@akdeniz.edu.tr - inan.ruma@bilgi.edu.tr

ÖZET

Uluslararası İlişkiler’de doğa ve çevre sorunlarının dikkat çekmesi geleneksel olarak devlete yönelik güvenlik tehdidiyle bağlantılı olmuştur. Fakat, çevresel güvenlikten ekolojik güvenliğe evrilen süreçte, güvenlik-çevre ilişkisi karmaşıklaşmış ve devlet-ötesi bakışla incelenmeye başlamıştır. Hava, su ve toprak kirliliği, küresel ısınma ve buzullardaki erime, okyanus akıntılarının değişmesi, şiddetli fırtınalar, ani yağışlar ve kuraklık gibi aşırı hava olayları ön plana çıkmıştır. Bu sorunlar yaşam alanları ile tarım-hayvancılık başta olmak üzere yaşamsal ekonomik faaliyetleri tehdit etmektedir. Gıda ve suya erişim, barınma, iş bulma, onurlu bir yaşam sürme gibi temel haklar tehlikeye düşmektedir. Biyolojik çeşitliliğin yok oluşu, insan varlığının da tehdit altında olduğunu göstermektedir. Tüm bu etkiler dikkate alındığında iklim değişikliğinin çok boyutlu bir güvenlik sorunu olduğu ve askerî güvenliğin çok ötesine geçtiği ortadadır. Bu çerçevede ekolojik güvenlik yaklaşımı küresel sorunların çözümü ile gezegenin ve hayatın geleceği konusunda kökten değişim odaklı bir çerçeveye sunmaktadır.

ATIF İÇİN: Atvur, Senem - Rüma, İnan “Ekolojik Güvenlik: Hayati Tehdit”, *Güvenlik Yazıları Serisi*, No.25, Ekim 2019.
https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/11/EkolojikGuvencilik_SenemAtvurInanRuma_v.1.pdf
DOI: 10.13140/RG.2.2.35924.14729

Ekoloji

sözcüğü,

yaşadığımız

yere ilişkin

bilgi anlamını

taşımaktadır.

Doğanın insanlar tarafından aşırı kirletilerek kendini yenileyemeyecek hâle gelmesinin sadece bir küçük buz parçası üzerinde yalnız ve aç fotoğraflanan kutup ayısının derdi olmadığı son yıllarda daha net anlaşılan olgu haline geldi. Benzer şekilde, Çin’de aşırı kömür tüketiminden kaynaklanan hava kirliliği nedeniyle maskesiz sokağa çıkamayan insanlardan sağlık sorunlarını arttıran gıda kirliliğine, topraklarını, suyunu ve tarımsal üretimini korumayı beceremeyen ülkelerde artan gıda fiyatlarına kadar birçok örnek verilebilir.

Ekoloji sözcüğü, yaşadığımız yere ilişkin bilgi anlamını taşımaktadır. Ekolojik sorunların büyümesi ve bireylerden karar vericilere kadar herkesin hayatını etkileyen noktaya ulaşmasıyla sosyal bilimlerde doğal çevreyi farklı bağlamlarda incelemeye başlamıştır. Uluslararası İlişkiler disiplini doğanın ve çevre sorunlarının dikkat çekmesi, devlete yönelik güvenlik tehdidiyle bağlantılı olmuştur. Buna karşın, çevresel güvenlikten ekolojik güvenliğe evrilen (güncel) süreçte, güvenlik-çevre ilişkisi karmaşıklaşmış ve devlet-ötesi bir bakış açısıyla ele alınır hâle gelmiştir.

Ekolojik sorunlar temelde hava, su ve toprak kirliliği, atmosferin yapısındaki bozulma (ozon tabakasındaki delik, iklim değişikliği vb.); ekolojik döngülerin sekteye uğraması ve biyolojik çeşitliliğin azalması şeklinde somutlaşmaktadır. Bu sorunlar hem sosyal hem ekonomik hem de politik sistemleri doğrudan etkilemektedir. Neoliberal küreselleşme ile sanayileşmenin hızlanması ve yaygınlaşması ile fosil yakıtların tüketimindeki artış ve farklı kimyasalların yaygın kullanılması içiçe geçen bir dizi soruna yol açmıştır. Hava, su ve toprak kirliliği, havaya salınan gazların atmosferin yapısını değiştirmesi ile oluşan küresel ısınma süreci ve bunun sonucunda buzullardaki erime, okyanus akıntılarının değişmesi, şiddetli fırtınalar, ani yağışlar ve kuraklık gibi aşırı hava olayları vb. sorunlar ön plana çıkmıştır. Bu sorunlar yaşam alanlarını doğrudan tehdit etmekte ve tarım-hayvancılık başta olmak üzere yaşamsal ekonomik faaliyetleri derinden sarsmaktadır. Gıdaya ve suya erişim, barınma, eğitim, iş bulma, onurlu bir yaşam sürme gibi temel haklar tehlikeye düşmektedir. Tüketim odaklı ekonomik anlayışın ve bununla eşleşen fosil yakıtı dayalı sanayinin yeryüzünde ‘6. Büyük Yok Oluş’ denilen süreci başlattığı yönünde bilimsel veriler ortaya konulmaktadır (Barnosky vd., 2011; WWF, 2018). Biyolojik çeşitliliğin yok oluşu, insan varlığının da tehdit altında olduğunu göstermektedir. Tüm bu etkiler dikkate alındığında iklim değişikliğinin çok boyutlu bir güvenlik sorunu olduğu ortadadır.

Bu sorunlar yaşam alanlarını doğrudan tehdit etmekte ve tarım-hayvancılık başta olmak üzere yaşamsal ekonomik faaliyetleri derinden sarsmaktadır.

Güvenlik konusunda yapılan birçok tanımda kendini güvende/emniyette hissetme, tehdit veya tehdit algısı olmaması durumu gibi unsurlar vurgulanmıştır. Bu çerçevede, bilindik askerî tehditler gibi, yoksulluk benzeri ekonomik güvenlik konuları ile çevre sorunları gibi ekolojik güvenlik sorunları da açıkça belirtilmekte ve tartışılmaktadır (Akgül Açıkmeşe, 2014: 241-42). Bugün artık bireylerin güvenlik tanım ve algıları askerî güvenliğin çok ötesine geçmiş ve ekolojik güvenlik özellikle vurgulanır olmuştur. Örneğin, dünya gündeminde gençlerin iklim eylemciliğinin sözcülerinden biri olan Greta Thunberg, bir İsveç yurttaşı olarak askerî ve ekonomik güvenlik riskleri diğer birçok ülkenin yurttaşlarına göre daha az olmasına rağmen, küresel ekolojik güvenlik için çaba harcamaktadır. Ekolojik güvenliğin küresel yönü böylece daha çarpıcı olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer tüm güvenlik türlerine kıyasla, ekolojik güvenlik küresel yönü en bariz ve kaçınılmaz olandır.

Tarihsel olarak bakıldığında, insanlık tarihi boyunca ekolojik güvenlik sorunsalı ile karşılaşıldığı söylenebilir. En bilindik örneği kuraklık vb. nedenlerle yaşanan kitlesel göçlerdir. Sanayileşme süreciyle başlayan kırımla, doğayı kendini yenileme kapasitesinden daha hızlı ve geri döndürülemez bozulmayla karşı karşıya bırakmıştır. Sanayi Devrimi makinalaşma ile üretimi hızlandırırken, doğal kaynaklara –özellikle enerji kaynağı olarak kullanılan kömür ve petrol gibi fosil yakıtlara- duyulan ihtiyacın artması hem doğa tahribatını hızlandırmış hem de ekosistemler üzerinde geri döndürülemez sonuçlar doğurmaya başlamıştır. Çevre sorunlarına dikkat çekilmesinde 19. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan sivil inisiyatifler öncüdür. Sanayileşmenin Avrupa ve ABD’de gelişmesi, dolayısıyla çevre sorunlarının bu bölgede yoğunlaşması, toplumsal hareket bilincinin yüksekliği gibi nedenlerle çevre odaklı toplumsal hareketlerin çıkış noktası da genel olarak Avrupa ve ABD olmuştur. Sanayileşen kapitalist ülkelerin emperyalizm siyasetleriyle sömürge topraklarda yol açtığı ekolojik yıkıma yönelik tepkilerin yükselmeye başlaması ise bu sömürgelerin bağımsızlaşması süreciyle paralellik göstermiştir.

Bu konuda Thoreau (1854) ve Carson’un (1962) öncü çalışmaları toplumsal hareketlerin gelişiminde etkili olurken, *Ortak Malların Trajedisi* (Hardin, 1968), *Tehlikedeki Gezegen* (Falk, 1971), *Büyümenin Sınırları* (Meadows vd. 1972) gibi çalışmalar ekoloji-ekonomi ilişkisi bağlamında nüfus artışı, çevresel bozulma ve kaynak kıtlığının olası sosyo-politik etkilerine dikkat çekmiştir. Soğuk Savaş’ın Yumuşamaya evrildiği 1970’li yıllarda, Soğuk Savaş’a damgasını vuran Realist bakış açısının ‘düşük politika’ (*low politics*) terimiyle önemsizlik atfedilen konular içinde ele alınan çevre konusu,

Bugün artık bireylerin güvenlik tanım ve algıları askerî güvenliğin çok ötesine geçmiş ve ekolojik güvenlik özellikle vurgulanır olmuştur.

uluslararası gündemde kendine yer bulmaya başlamıştır. Çevreyle ilgili konularda farkındalığı artıran ve çevre politikalarını şekillendirmeyi hedefleyen WWF (*World Wide Fund for Nature*), *Greenpeace*, *Friends of Earth* gibi uluslararası sivil toplum kuruluşları da yine aynı dönemde kurulmaya başlanmıştır (Barnett, 2013: 191). 1968 Hareketi ile gelişen toplumsal hareketlilik ve örgütlenme de bu bağlamda zikredilmelidir.

Asıl kırılma ise ekolojik sorunların sınıraşan etkilerinin ortaya çıkmasıyla gözlemlenmiştir. Ekolojik sorunlar kaçınılmaz olarak küreseldir. Bir devletin sınırları içinde ortaya çıkan ekolojik bir sorunun ya da afetin, eko-sistemlerin karmaşık ve karşılıklı bağımlı yapısı nedeniyle, bu süreçte sorumluluğu olmayan başka devlet(ler) üzerinde de etkiler yarattığı anlaşılmıştır. Buna en net ve hazin örnek 1986'da Sovyetler Birliği'nde gerçekleşen Çernobil nükleer santral kazasının tüm Avrupa ve Yakın Doğu'yu etkilemesidir. Bu sınıraşan etkiler, Uluslararası İlişkilerin devlet merkezli, stratejik ve askeri konuları önceleyen güvenlik gündeminin genişletilmesini sağlamıştır. 1972 yılında BM çatısı altında gerçekleştirilen Stockholm Konferansı bu bağlamda ilk dönüm noktasıdır. 'Sürdürülebilir kalkınma' kavramını literatüre sokan 1987 tarihli *Ortak Geleceğimiz* başlıklı Brundtland Raporu (WCDE, 1987) ile çevre-güvenlik ilişkisi açık şekilde ortaya koyulmuştur. Raporun "Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre" başlıklı kısmında ulusal egemenliğe yönelik siyasal ve askeri tehditleri içeren geleneksel güvenlik algısının, büyüyen çevre sorunlarının yerel, ulusal, bölgesel ve küresel etkilerini kapsayacak şekilde genişletilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca çevre sorunlarının siyasal gerilim ve askeri çatışmaların ortaya çıkışında etken olduğu gibi bu gerilimden de etkilendiği belirtilmiştir (WCDE, 1987). Bu durum ekolojik risklerin ulusal ve uluslararası güvenlikle ilişkilendirilmesi ve güvenliğin yeniden tanımlanması tartışmalarında doğal çevre boyutunun ön plana çıkmaya başlamasında etkili olmuştur (Brown, 1977; Myers, 1986, 1989; Mathews, 1989). Böylece, ekolojik sorunlar çatışma ve işbirliği ekseninde ele alınmaya başlanmıştır. Burada çevre sorunları ile doğal kaynaklarda yaşanacak azalma ve/veya kıtlığın çatışmayı tetikleyeceği argümanı ön plandadır (Ullmann, 1983; Myers, 1987; Homer-Dixon, 1991, 1999; Gleick, 1991). Ulusal güvenlikle bağlantılı bu yaklaşım, ekolojik sorunların hem devlet içinde hem de devletler arasında çatışmalara zemin hazırlayabileceğini öngörmektedir. Ekolojik bozulmayı mevcut sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri derinleştirerek çatışmayı artıran bir etken olarak değerlendiren çalışmalar da mevcuttur. Örneğin, Suriye'de iç savaşa evrilen toplumsal huzursuzluğun nedenleri arasında kuraklık ve buna bağlı gıda sorunu ve göç de gösterilmektedir.

**Diğer tüm
güvenlik
türlerine
kıyasla,
ekolojik
güvenlik
küresel yönü
en bariz ve
kaçınılmaz
olandır.**

Birçok boyutu olan bu geniş literatürde iki yaklaşım öne çıkmaktadır. Birinci ve daha ziyade ana-akım yaklaşım ekolojik bozulmanın yarattığı güvenlik (ve çatışma) tehdidi üzerinde durmaktadır. İkinci ve eleştirel görüş ise insan yaşamı ve eko-sistemler arasındaki karşılıklı bağımlılığa vurgu yaparak devlet merkezliliği sorgulamaktadır (People ve Vaughan-Williams, 2015: 109). Bu noktada, Deudney (1990), ekolojik tehditlerin öngörülemezlik nedeniyle askeri tehditlerden farklılaştığını belirterek, çevre konusunu ulusal güvenlikle bağdaştırmanın ekolojik sorunlara dikkat çekmekten çok mevcut (politik ve kurumsal) güvenlik yapısını güçlendireceğini savunmaktadır. Bu çerçevede ekolojik sorunların artan sınıraşan etkileri çevresel güvenlik yaklaşımının, ortak güvenlik yaklaşımıyla kesişmesine neden olmuştur. Ozon tabakasındaki delik, kirlilik, küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi küresel riskler içeren sorunlara karşı devletlerin tek başlarına çözüm bulamayacakları, ortak çıkar çerçevesinde işbirliği ve kolektif hareketin ortak güvenliğe katkı yapacağı vurgulanmaktadır (Barnett, 2013: 195; Deudney, 1990: 468-469). Bu çerçevede, uluslararası kurumlar/inisiyatiflerin ve çok taraflı anlaşmaların çok boyutlu ekolojik güvenlik tehditlerini ortadan kaldırmada yetersiz kalması da sorgulanmaktadır.

Eleştirel bir görüş olarak sürdürülebilir güvenlik yaklaşımı doğa ve toplum arasındaki karşılıklı bağımlılığa dikkat çekerek, çevrenin insan ya da devlet güvenliği için değil, doğanın sürdürülebilirliği için korunması gerektiğini vurgulamaktadır. Böylece, nedenlere odaklanarak, sorunlara önleyici bir yaklaşım geliştirmeyi amaçlamaktadır (Khagram et al., 2003; Zala, 2013: 280-83). Ekolojik güvenlik yaklaşımı ise ekosistemlerin ve tüm canlıların ihtiyaçlarını bütüncül olarak ele alarak çevrenin korunması ile -bağlayıcı kurallar ve devletleri sınırlandıran yeni uluslararası rejimler aracılığıyla- doğal kaynakların eşit ve âdil şekilde dağıtım ve kullanımı arasında bağ kurmaktadır (Timoshenko, 1990; Pirages ve DeGeest, 2004). Ekolojik bozulmanın insanlara etkilerinin özellikle ekonomik olarak dezavantajlı durumda olan yoksul kesimler ve ülkeler üzerinde daha fazla baskı oluşturduğu da not edilmelidir. Bu anlamda, ekolojik güvenlik sorunsalı kadim küresel adâlet tartışmalarına eklenmektedir.

Nihayetinde, küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi ekolojik güvenlik sorunları ile mücadelede yerelden küresele uzanan farklı düzeylerde çözüm arayışları ve işbirliği süreçleri ortaya çıkmaktadır. Bilimsel çalışmalar ve bu çalışmalara dayanarak uluslararası kuruluşlar tarafından yayımlanan raporlar sorunların öngörülenden daha hızlı büyüdüğünü göstermektedir. 2015 yılında imzalanan ve uygulanması çok sıkıntılı ilerleyen Paris Anlaşması, sıcaklık artışını 2°C ile sınırlandırmayı, hatta 1.5°C'ye indirmek için çaba harcamayı

**Ekolojik güvenlik
yaklaşımı
küresel
sorunların
çözümü ile
gezegenin ve
hayatın geleceği
konusunda
kökten değişim
odaklı bir
çerçeve
sunmaktadır.**

hedeflemekte, fakat zaman daralmakta ve sıcaklık ortalamaları her yıl rekor kırmaya devam etmektedir. Artan sıcaklıkların yanı sıra doğanın dengesinin bozulması yaşam için gerekli kaynakların da ortadan kalkması ihtimalini gündeme getirmektedir. Değişen koşullar altında güvenlik konusunda yeni bir düşünce modeli ve planlama gereklidir (Dalby, 2013: 317). Bu noktada ekolojik güvenlik yaklaşımı küresel sorunların çözümü ile gezegenin ve hayatın geleceği konusunda kökten değişim odaklı bir çerçeve sunmaktadır. Bu değişim gerçekleşmez ise, insan hayatının bildiğimiz anlamda bir geleceğinin bulunmadığı öngörülebilir.

KAYNAKÇA

- Akgül Açıkmeşe, S. (2014), “Güvenlik, Güvenlik Çalışmaları ve Güvenikleştirme”, Evren Balta (der.). *Küresel Siyasete Giriş, Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Barnett, J. (2013). “Environmental Security”, A. Collins (der.), *Contemporary Security Studies*. Oxford: Oxford University Press.
- Barnosky, A. D., vd. (2011). “Has the Earth’s Sixth Mass Extinction Already Arrived?”, *Nature*, Cilt 471, No. 7336, ss. 51-57.
- Brown, Lester R. (1986). “Redefining National Security”, *Challenge*, Cilt 29, No. 3, ss. 25-32.
- Buzan, B., O. Waever ve J. de Wilde (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, Co.: Lynne Rienner.
- Carson, R. (1962). *Silent Spring*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Dalby, S. (2008). “Güvenlik ve Çevre Bağlantılarına Yeniden Bakmak”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, No. 18, ss. 179-95.
- Dalby, S. (2013a). “Climate Change and Environmental Security”, P.D. Williams (der.), *Security Studies; An Introduction*. Croydon: Routledge.
- Dalby, S. (2013b). “Biopolitics and climate security in the Anthropocene”, *Geoforum*, Cilt 49, ss. 184-92.
- Deudney, D. (1990). “The Case Against Linking Environmental Degradation and National Security”, *Millennium*, Cilt 19, No. 3, ss. 461–476.
- Falk, R. (1971). *This Endangered Planet: Prospects and Proposals for Human Survival*. New York: Random House.
- Floyd, R. ve R. A. Matthew (2013). *Environmental Security. Approaches and Issues*, Cornwall: Routledge.
- Gleick, P. (1991). “Environment and Security: The Clear Connections”, *Bulletin of the Atomic Scientist*, Cilt 47, No. 3, ss. 16-21.
- Grooten, M. ve R. E. A Almond (der.), (2018). *Living Planet Report - 2018: Aiming Higher*. Gland: WWF.
- Hardin, G. (1968). “The Tragedy of Commons”, *Science*, Cilt 162, No. 3859, ss. 1243-1248.

Homer-Dixon, T. (1991). “On the Threshold: Environmental Changes as Causes of Acute Conflict”, *International Security*, Cilt 16, No. 2, ss. 76-116.

Homer-Dixon, T. F. (1999). *Environment, Scarcity, and Violence*, New Jersey: Princeton University Press.

Khagram, S., W. C. Clark ve D. F. Raad (2003). “From the Environmental and Human Security to Sustainable Security and Development”, *Journal of Human Development*, Cilt 4, No. 2, ss. 289-313.

Mathews, J. T. (1989). “Redefining Security”, *Foreign Affairs*, Cilt 68, No. 2, ss. 162-77.

Meadows, D. H., D. L. Meadows, J. Randers ve W.W. Behrens III (1972). *The Limits to Growth*. New York: Universe Books.

Myers, N. (1986). “The Environmental Dimension to Security Issues”, *Environmentalist*, Cilt 6, No. 4, ss. 251-257.

Myers, N. (1987). “Population, Environment, and Conflict”, *Environmental Conservation*, Cilt 14, No. 1, ss. 15-22.

Myers, N. (1989). “Environment and Security”, *Foreign Policy*, Cilt 74, ss. 23-41.

Peoples, C. ve N. Vaughan-Williams (2015). *Critical Security Studies; An Introduction*. New York: Routledge.

Pirages, D. G. ve T. M. DeGeest (2004). *Ecological Security; An Evolutionary Perspective on Globalization*. Maryland: Rowman & Littlefield.

Thoreau, H. D. (1854). *Walden; or Life in the Woods*. Boston: Ticknor and Fields.

Timoshenko, A. S. (1990). “Ecological Security: Global Change Paradigm”, *Colorado Journal of International Environmental Law and Policy*, Cilt 127, No. 1, ss. 127-145.

Ullman, R. H. (1983). “Redefining Security”. *International Security*, Cilt 8, No. 1, ss. 129-153.

WCED, (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*,
<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>.

Zala, B. (2013). “The Strategic Dimensions of Water. From National Security to Sustainable Security”, B. Lankford, K. Bakker ve M. Zeitoun (der.), *Water Security: Principles, Perspectives and Practices*. Florans: Routledge.

EK OKUMA

Barnett, J. (2001). *The Meaning of Environmental Security*. Londra: Zed Books.

Burke, A., S. Fishel, A. Mitchell, S. Dalby, ve D. J. Levine (2016). “Planet Politics: A Manifesto from the End of IR”, *Millennium*, Cilt 44, No. 3, ss. 499-523.

Falk, R. (2005). *Yırtıcı Küreselleşme, Bir Eleştiri*. Çev. Ali Aksu. İstanbul: Küre Yayınları.

Hardt, J. N. (2017). *Environmental Security in the Anthropocene*. Londra: Routledge.

İzci, R. (1998). “Uluslararası Güvenlik ve Çevre”, F. Sönmezoğlu (der.), *Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar*. İstanbul: Der Yayınları.

Mazlum, İ. (2003). “Çevre ve Güvenlik İlişkisine Tanımsal Bir Yaklaşım”, A. Kaya ve G. G. Özdoğan (der.), *Uluslararası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

McDonald, M. (2018). “Climate change and security: towards ecological security?”, *International Theory*, Cilt 10, No. 2, ss. 153-180.

Meadows, D. H. ve D. L. Meadows (1990). *Ekonomik Büyümenin Sınırları*. Çev. Kemal Tosun., İstanbul: İşletme Fakültesi Yayınları.

Uysal Oğuz, C. ve S. Atvur (2018). “Türkiye’de Uluslararası İlişkiler Bölümleri Lisans Müfredatlarında Çevre İle İlgili Dersler”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 1, No. 3, ss. 2512-2527.

Ünal, S. (2014). “Yeşil Teori ve Güvenlik”, E. Çıtak ve O. Şen (der.), *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik*. Ankara: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.

Vural, Ç. (2018). “Çevresel Güvenliğin Gelişimi”, *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, Cilt 6, No. 1, ss. 20-38.

FİLM

Home (2009). Yönetmen: Yann Arthus-Bertrand. Fransa, EuropaCorp.

WALL-E (2008). Yönetmen: Andrew Stanton. ABD, Walt Disney Pictures ve Pixar Animation Studios.

Before the Flood (2016). Yönetmen: Fisher Stevens. ABD, National Geographic Documentary Films.

An Inconvenient Truth (2006). Yönetmen: Davis Guggenheim. ABD, Lawrence Bender Productions ve Participant Productions.

An Inconvenient Sequel: Truth to Power (2017). Yönetmen: Bonni Cohen ve Jon Shenk. ABD, Paramount Pictures.

Demain (Tomorrow), (2015). Yönetmen: Cyril Dion ve Mélanie Laurent. Fransa, Move Movie, Mars Films, Mely Productions ve France 2 Cinéma.

İNTERNET

Brundtland Raporu (Report of the World Commission on Environment and Development - Our Common Future)

<https://sustainabledevelopment.un.org/milestones/wced>

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), <https://www.ipcc.ch/>

Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP),

<https://www.unenvironment.org/>

Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK) Derneği, Türkiye’de uluslararası ilişkiler çalışmalarının gelişimine katkıda bulunmak, ilgili alanlarda çalışanları bir araya getirmek ve çalışmalarını desteklemek amacıyla bir grup akademisyen, medya çalışanı ve dışişleri mensubu tarafından 2004 yılında tarihinde kurulmuştur. 2010 yılından beri *International Studies Association* (ISA) ortak kuruluşu ve 2016’dan beri de *Balkan Political Science Association* (BPSA) üyesi olan UİK, iki yılda bir düzenlediği *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Eğitimi Kongresi* ile *Güvenlik Akademisi* ve *Dış Politika Akademisi* eğitim programlarını gerçekleştirmektedir. Uluslararası İlişkiler disiplininin Türkiye’deki gelişimine katkı yapmış öğretim üyelerine yönelik *Ustalara Saygı Ödülü* ile genç akademisyenlere yönelik *Teşvik Ödülü* veren UİK, başta *Uluslararası İlişkiler* dergisi ile *Güvenlik Çalışmaları* serisi olmak üzere kapsamlı bir yayım programı ile *Güvenlik Portalı* (GP), *Türkiye Barışı Koruma Veri Tabanı* (TÜBAKOV), *Kavram Avcıları* ve *Black Sea Young Reformers Fellowship* (BSYRF) projelerini hayata geçirmiştir.

UİK hakkında daha fazla bilgi almak için, lütfen [web sayfasını](https://www.uik.org.tr) (https://www.uik.org.tr) ziyaret ediniz.

© UİK 2019

Bu çalışmanın telif hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK)’e ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; UİK’in kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Güvenlik Yazıları, NATO Kamu Diplomasisi Birimi tarafından desteklenmektedir.

Security Papers are supported by the NATO Public Diplomacy Division.